

ЧИТАЛИЩЕ

ПОВРЕМЕННО СЪИСАНИЕ

(Излъзва дважди въ мѣсеца).

ЕВРЕЙСКАТА КНИГА „ТАЛМУДЪ“,

Когато овладѣха Римлянитѣ свѣта и развалихъ старозавѣтния Ерусалимскій храмъ, и когато са изпълни господнѣто пророчество: че нѣма остане нито камъкъ на камъка — тогасъ започнахъ наказанията и гоненията противъ избранныя израилтянскій народъ. Тѣхнитѣ страдания не бѣхъ по-малки, отъ страданията на първитѣ христіани, само съ тѣсъ разлика че Израилтянитѣ страдахъ за грѣховеѣ си, за дето потѣпкахъ божественніа законъ, а първитѣ христіани страдахъ за вѣржѣжъ, които зимахъ съ себѣ си кръстѣтъ и слѣдвахъ Господа.

Христовитѣ ученици и тѣхнитѣ приемници старяхъ ся, щото да напишѣтъ и оставѣтъ сичко каквото чухъ и видѣхъ отъ Христа, а учителитѣ на еврейскія законъ като си предвиждахъ паданіето, гледахъ да запазѣтъ поне преданията и разсѣянните синове на дванадесѣтѣхъ израилтянски племена отъ конечна пропастъ. Еврейскитѣ рави, хора книжевници, събирахъ разваленитѣ части на хубавѣжъ си старъ книжнинъ и ги белѣжахъ съ писмо. Между тия спада споредъ съдържаніето си и тѣй нареченната книга «Талмудъ» т. е. свѣта наука. Върху нейното рождение и върху историчес-

ката и съдба ще поговоримъ въ кратко. Ето какво е извѣстно до днесъ върху тѣхъ книга Талмудъ.

Въ Палестина год. 135 слѣдъ Христа погина съ тежки мъжки единъ старецъ на 120 г. еврейски равинъ на имѣ Акиба. Той са улови отъ Римлянитъ въ страшния бой при брегътъ на Тивериядското езеро, който бѣше оръженосецъ на войводата *Вар-Кохобе*, който повдигна Евреитъ противъ Римлянитъ. Горчиво плакахъ израилтянскитъ синове за тосъ старецъ Акиба; и дълго слѣдъ смъртъта му ходяхъ да му посѣщаватъ гроба близо до реченното езеро.

Акиба билъ старѣйшина и надзирателъ на сичкитъ еврейски училища въ него време, и споредъ както казватъ той билъ най-славенъ учитель, знаелъ на изусть сичкитъ еврейски преданія. Разбира са че такъвъ чловѣкъ е билъ отъ голѣма полза за народа въ него време и отъ всякого уваженъ. Когато по злощастие въ реченния бой римския императоръ Адриянъ изгони Евреитъ изъ Иудея и ги разтича по разнитъ старни и области на Римското царство, захвана да ги мъчи и да прави олтаръ на язическитъ си богове на онуй мѣсто, гдѣто бѣше *кивота на закона*; тогасъ паднахъ еврейскитъ училища, които цвѣтѣхъ предъ това приключеніе. За това пише въ еврейскитъ книгъ Талмудъ: « *Слѣдъ смъртъта на Акиба пропадна славата на закона* ».

Въ туй време когато страдахъ Евреитъ, роди са нѣкой си Ехуда или Юда, въ който день погиналъ Акиба. Тосъ мъжъ живѣлъ и са училъ въ царуваніето на Антонина, Марка Аврелия и Комода. Евреитъ го именуващъ още и Акадошъ т. е. светецъ, а нѣкой го именуващъ: Янаси т. е, князь; приказватъ че билъ високоученъ и знаменитъ мъжъ въ политикитъ въ него време. Той ся родилъ въ градъ Тзипури и въ дѣтинскитъ си години много страдалъ. Царъ Адриянъ бѣше строго забранилъ, щото да не са обрѣзва нито едно еврейско дѣте; но Ехуда или Юда билъ щастливъ и приелъ тосъ священтъ знакъ отъ законоучителя. Слѣдъ 40 годишно работение и трудъ Юда станалъ *рош-обота* т. е. патриархъ на еврейския народъ. Тогасъ Юда, като видѣлъ че числото на ученицитъ са смалѣва, а стра-

данията са умножаватъ, и че са разпространява сатанското царство по свѣта, а еврейския народъ са распилява по сичкитѣ краища на свѣта, — науки, да събере сичкитѣ предания и священи писания, които държахъ евреитѣ да не би да са забравятъ и изгубятъ. Той ся споразумѣ съ сичкитѣ еврейски книжевници, обиколи древнитѣ еврейски градове и села, знаменититѣ черкови и училища, и най-послѣ понесе предъ народа великото си дѣло г. 190, което назова: *Мишна*; т. е. второй законъ, съ намѣрение да са счита вмѣсто св. писание. И злощастния народъ радостно прие тѣсъ книга — защото бѣше забравилъ духътъ на стария завѣтъ, и тѣй тѣсъ книга въ преписъ распространи ся по сичкитѣ еврейски училища въ Палестина, Сирия, Месопотамия и наскоро намѣри тълкователи въ разнитѣ училища. Учителскитѣ тълкования надминахъ съдържанието на тѣсъ книга *Мишна* и тълкованията назовахъ *Гемара* т. е. допълнение. А *Мишна* и *Гемара* заедно съставляватъ кн. Талмудъ, т. е. свящenna наука.

Ето какъ е произлѣзла знаменитата днесъ еврейска книга — Талмудъ!

Има два вида Талмудъ: *Ерусалимски* и *Вавилонски*. Първия е събранъ и обнародванъ въ края на III векъ слѣдъ Христа отъ Іоханавъ въ Ерусалимъ; а втория захваналъ Яша който като умрѣлъ год. 427, свършилъ го равинъ Іосне, и то слѣдъ 73 години, т. е. 500 год. слѣдъ Христа. Ерусалимския Талмудъ е написанъ въ еднаж книгѣ на голѣмъ форматъ; но попсже е пълень съ не ясни и тъмни предмѣти, то слабо го употребяватъ Евреитѣ. Вавилонския е по-пълень отъ Ерусалимския; той е написанъ въ 12 книги на голѣмъ форматъ. Него употребяватъ Евреитѣ непрестанно, служатъ си съ него и страшно го почитатъ.

Никоя друга книга нѣма таквось уважение въ Евреитѣ, отъ колкото книгата Талмудъ. Тя са прие отъ тѣхъ съ голѣма радость, затова стана законъ и правило на религиознитѣ имъ науки. Но въ него време християнския свѣтъ ся повдигна противъ тѣсъ книга. Тя са забрани официално отъ источнитѣ царіе. Римскитѣ наши много гонѣхъ тѣсъ книга. Григорій IX. г. 1230

и Инокентия IV год. 1244 осъдихъ тѣсъ книгѣ и рѣшихъ: гдѣто са намѣри да са изгори. Тѣй сѣщо и папа Венедиктъ VIII издаде едно писменно рѣшѣние въ Валенция год. 1415, въ което казва че тѣсъ книга е заслепила Юдея, и че е съставена отъ дияволскитѣ синове. Год. 1554 папа Юлие III. заповѣда, навредъ изъ Италия да са изгорятъ кн. Талмудъ; и наистинна нѣколко книги са изгорихъ, но повѣчето скрихъ Евреитѣ и ги донесохъ въ Кремонѣ, гдѣто живѣяхъ тогасъ свободно. Год. 1559 папа Павелъ V. проводи Сикста Сиенски въ Кремонѣ, да търси, гдѣ сѣ скрили Евреитѣ кн. Талмудъ. и споредъ както приказва самъ, сполучилъ да намѣри 12,000 преписа, т. е. около 144,000 книги, които ги изгорилъ.

Тѣй сѣщо страдаше тѣсъ книга, или по добръ да кажемъ Евреитѣ заради неѣ, и по другитѣ страни на свѣтъ. Разумѣва са, че гонението на кн. Талмудъ, на-кара Евреитѣ да ѣ почитѣтъ и уважаватъ още повече и по-добръ. Еврейскитѣ учени мѣже страшно хвалѣтъ и възнасятъ тѣсъ книга. Но нека видимъ що е Талмудъ, съ когото ся хвалѣтъ до толкозъ Евреитѣ?

Съдържанието на кн. Талмудъ никакъ не отговаря на безбройнитѣ хвалби, съ които ѣ обсиравѣтъ еврейскитѣ учители. Въ кн. Талмудъ сѣ събрани различни предания и мисли на разнитѣ еврейски учители за разяснение и допълнение на Библиѣтъ. Но тия предания не отговарѣтъ напълно на чистотата на библийскѣтъ наукъ; въобще въ тия предания ся представлява правий язический характеръ. Кн. Талмудъ е пълна съ кое какви пролози, басни, гатанки, които нѣматъ никакво значение, нѣкои сѣ суевѣрни и беспѣтни.

Въ Еврейскѣтъ книга Талмудъ има много и пре много изложения и заповѣди безъ да иматъ нѣкоѣ важность. Какъвто е догматическия дѣлъ, такъвъ е и практическия — моралния и обрядния. Но и пакъ тѣсъ книга ся почита отъ по-голѣмата часть Евреи; и днесъ ѣ считѣтъ: за *неизмѣняема* и *непреложна*. Строго испълняватъ сичко каквото пише въ неѣ.

Никополь 8 Апр. 1874.

Т. Х. Станчевъ.

ЖИВОТЪТЪ НА ЖИВОТНИТЪ.

(Продълженіе отъ брой 11)

Разумътъ на животнитъ.

Чакъ до най-новитъ врѣмена, неискали ученитъ да допуснѣтъ, че звѣроветъ имѣтъ разумъ и свободна воля, като твърдили че само чловѣкъ може да има тѣзи качества. — Казватъ че много животни дѣйствуватъ вънкашно тѣй, като че да имѣтъ разумъ, но всичко това ся невѣршяло съ свободна воля, но по причина на вътрѣшни нѣкой подбужденія, които ся наричатъ *Истинкы*. — Какво нѣщо е истинкътъ на животнитъ? Не ще бѣде грѣшка пѣ отъ близо да го познаемъ.

Неслыбдалъ ли си нѣкога, милий читателю, че си ненадѣйно затворилъ очитъ, когато ся нѣщо мѣрнало прѣдъ очитъ ти или кога си ся ударялъ до кракътъ като си отъ непозорность пустналъ нѣщо изъ ржцетъ си? Послушай, ти си неискалъ това и онова да извършишъ но пакъ си то направилъ; кой ти заповѣдалъ или принудилъ? Былъ то истинкъ, който ся въ чловѣкътъ доста явява и обикновенно въ такъвъ случай, когато разумътъ недостига. Да ли е то разумъ което ни казва че гладътъ и жедността покоряваме съ ѣденіето питіето? Това ся научава чловѣкъ съ опыти, защото и дѣтето само търси майченитъ си гърди, и безъ да го научятъ знае да сучи. — Кой казва на дѣтето да си обърне ржцетъ кога пада? Кой му казва да употрѣбява челеститъ си за дѣвченіе на храната когато още зѣби нѣма? Тѣй сѣщо не можемъ потвърди че то е разумъ, който и двата пола къмъ себѣ прѣвлича; да, можемъ да кажимъ, че вътрешныйтъ този истинкъ нѣкога върши противъ здравыйтъ разумъ, а чловѣкъ пакъ му ся доброволно покорява. — Причината че въ образованыйтъ чловѣкъ ся изгубватъ дыретъ на истинкътъ и че образованностьта на разумътъ му награждава и истинкътъ.

За това приказва единъ пѣтишественикъ *Юнгхунъ*,

слѣдующата повѣсть: На пѣтуваніето ми по Азія, отдѣлихъ ся единъ пѣтъ отъ другарытъ си, съпроводанъ бѣхъ само отъ двама тамкашни жители. — Всички сме были скоро безъ оружіе и тогава когато съмъ си мислялъ за повръщаніето ни на близкыйтъ гостинецъ гдѣто ни чакаха пріятелитъ ни, то мжгновенно ся мѣрнахъ три тигра прѣдъ очитъ ни, които излѣзохъ отъ гжсталакътъ. — Прѣдставете си прочее какъ съмъ са уплашилъ защото знаехъ характерътъ на тѣзи неочакавани гости; но и тигроветъ бѣхъ като смаени отъ ненадѣйното ни появленіе и двата отъ тѣхъ по млади побѣгнахъ; но старыйтъ въ растояніе на нѣколко стѣпки ся прѣдъ насъ постави, приготвѣлъ си бѣше жбитъ и като котка готовъ бѣше да ся хвърли на насъ. — Азъ бѣхъ найнапредъ а другытъ стояхъ задъ меня, прочее небѣше никакво съмненіе, че азъ ще стана жъртва. — Въ това си жалостно положеніе усѣтихъ силни трѣпки които мя подканихъ да крѣща и незнаехъ нито какво правя заривахъ колкото можяхъ; другарытъ ми и тѣ направели сжщото. — Но какво да видимъ! Тигрътъ уплашенъ отъ този на него новъ гласъ, подскочилъ и побѣгнахъ ».

Милый читателю! не былъ ли си нѣкога въ такова положеніе, което ти отъ ужасъ грозило опасность на животътъ? Какво си извършилъ въ такава една минута? — Направилъ си това или онова безъ да имашъ за него понятіе, и тѣй кога са свѣстишь, виждашь че си ся избавилъ. — Пада ли напримѣръ человекъ отъ дървото той уплашенъ не знае какво прави, но при всичко това глѣда пакъ да са залови за нѣкой клонъ и тѣй упазва животътъ си по единъ начинъ доста чуденъ. — Отъ това ся заключава че и человекъ по нѣкога е управляванъ отъ ордѣето на инстинкътъ и че душата му въ такъвъ случай е завладена отъ сила, която не е намъ позната. Въ обыкновенныйтъ животъ наричатъ този инстинкъ «Вдхновеніе Божіе».

Отъ този горѣказанъ случай и отъ сто други, които можемъ да представимъ е очевидно, че инстинкътъ на животнитъ е естественна и случайна способность, за извършваніето на нѣкой и други нѣща на които лозинката е да завардѣтъ племето и родътъ си.

Най красни явленія за инстинктът срѣщаме, при стараніето на животнитѣ за младитѣ си рожби, при правѣніето на жилищата си, при стараніето имъ за храна, и при браненіето имъ прѣдъ непріятельтъ, всичко това е съпровождано съ голѣмо множество явленія отъ естественниятъ инстинкъ на животнитѣ.

Инстинктътъ владѣе толкова повече животнитѣ, колкото по несвършенни сѣ органическитѣ имъ части; млѣкопитающитѣ глѣдѣтъ обыкновенно отъ него помощъ, когато имъ разумътъ или опитността не стига, Куче, котка, глѣдѣтъ, всякой знае че ако и да ги принесемъ ношя или въ чуваль до нѣкой мѣсто за тѣхъ непознато, то съ учудваніе виждаме ги бързи че сѣ пакъ върнали назатъ. Когато единъ пътъ занесѣхме нашата стара и мързелива котка до близкыйтъ лѣсъ, завързана въ чуваль, и като дойдохме до едно сгодно мѣсто, пуснахме ѝ отъ чувальтъ и която тутакъ си побѣгна; но приятельтъ ми който мя съдружяваше, искаше да ся увѣри да ли котката е още тамъ, за това грѣмна съ приготвянійтъ пищовъ който бѣше малко напѣлненъ, то останахми съ удивленіе да глѣдаме, когато на ново ѝ видѣхме пакъ, която като бѣ уплашена отъ гърмежътъ побѣгна въ гѣстѣлалтъ. Когато вече всичко извършихме върнахме са до градътъ и като си отидѣхме у дома азъ влѣзохъ до готварницата, гдѣто щѣхъ да остава нѣколко мисирки, то ненадѣйно виждамъ старата котка че мѣрка на собата, тѣй сладко като че ѝ днесъ нѣкой новъ животъ дарилъ.

Болныйтъ заецъ който скривъ въ своето жилище, бива доброволно затрупанъ отъ снѣгътъ, той тогава за нищо друго ся не стареае, освѣнъ да разширочи снѣжното си жилище още по голѣмо и да го направи по силно. Вънъ вѣктъ силни вѣтрове и бури, но на заецъ нищо не е въ топлійтъ му кужухъ, какъто бы си нѣкой помыслялъ че може да измръзне. Кой го е научилъ да противостои, противъ такивато голѣми вѣтрове и мразове? Да кажеме че родителитѣ му, то тѣ небыли, защото още на яро ся съ него раздѣлили, или искате да кажите че опитността му показала това нѣщо, то бѣхте были излѣгани, защото миналата зима бѣдныйтъ за-

ещъ небылъ още роденъ. Кой му прочее това полѣзно нѣщо казалъ? Былъ то инстинктъ, на когото заецътъ ся драговошно покорилъ, както и нашата котка когато ся врапчала у дома.

Пилцитъ и насикомитъ подбутнате отъ този вѣтрѣшенъ инстинктъ пазятъ ся на есенъ отъ зимата, като ся еднитъ отъ тѣхъ мѣстятъ до топлинѣ краища а другытѣ до дълбокытѣ си дупки. То е инстинктъ, което подканя къртѣтъ да си копае жилище и да прѣнася храна за зименъ день. Збѣрка ли пѣтникътъ пѣтя, пуца на коньтъ юздытъ за да го гледа самъ. Арапытъ като нѣматъ вода въ мусуннитъ, пуцатъ камилитъ своевольно да глѣдѣтъ вода и тѣ съ силното си обоняніе намѣрватъ рѣката.

Не треба да забравяме, че, въ животътъ на животнитъ ся посрѣща понѣкога инстинктътъ съ разумътъ, и за това при извършваніето на всякакви дѣла, длѣжно е да ги различаваме единъ отъ други, разумътъ е сила искусственна, а инстинктътъ сила природна, разумътъ ся въ животнитъ по малко развива, гдѣто инстинктътъ е още отъ първото имъ явеніе на свѣтъ у тѣхъ готовъ. Дѣлата на разумътъ сѣ желаеми, а пѣкъ дѣйствіята на инстинктътъ сѣ доброволни.

Когато вольтъ е поставенъ прѣдъ грамада сено и плява избира по добръ вкусното сено нежели плявата, това дѣйствіе е дѣло на разумътъ което е подложено на опитността, но когато на пасбището са отдалечява отъ ядовититѣ трѣви ако и да са наглѣдъ по краси, тогава е дѣло на инстинктътъ и др.

Какъто чловѣкъ, тѣй сѣщо и много животни достигатъ съ опитность до малки или голѣми душеви способности, като избирѣтъ това или онова срѣдство, което бы съ по малка работа извършело желаніето имъ; часто и животнитъ даватъ много различни осжждени, като сѣ за нѣкое нѣщо добръ увѣрени. Споредъ слѣдоущето свидѣтелство на К. Фогтъ: «Пріятельтъ ми видѣлъ единъ пѣтъ въ градината си че мравитѣ му изядѣтъ сладкытѣ чиреши на дървото. За да имъ разви работата, взѣлъ тютюнювъ катранъ и намазалъ дървото на около. Мравитѣ които сѣ вече наѣли, връщали

сж, но като подушели това върнали ся и отъ нискитѣ клончета скочили на земята, а тѣзи които были гладни искали да ся качятъ на дървото, но като ся приближили до тѣжката миризма врыщали ся пакъ долу, щото не знайтъ какво да правятъ. Пріятельтъ ми стоялъ на страна и внимавалъ на тѣзи имъ дѣйствія мислящъ че надвилъ; но то ся непродължило дълго врѣме. На единъ пѣтъ съглѣжда множество мрави, които носели пѣсакъ и захванали единъ подиръ други да го рѣдятъ на катранѣтъ; и не минало са много нито полвинѣ часть, и мостѣтъ былъ съзидѣнъ, тогава мравитѣ съ голѣма радость ся качели нагорѣ за да награждѣтъ що изгубили въ продълженіе на растояніето въ което направили мостѣтъ си». Не е ли прочее за очудваніе, дѣлото на едни такива малкы животинкы?

Още повѣче ся развива разумѣтъ на животното, когато е отхранено мѣжду хората, напримѣръ: знамъ азъ самъ отъ собственни опитности, че една хрѣтка ся споразумяла съ едно малко куче за да идѣтъ на ловъ. На утрѣнната като съмнало трѣгнали двамата и отишли за зайци, такъ щото малкото куче отишло напрѣдъ и пѣдяло зайцитѣ, гдѣто хрѣтката вървяла въ малко растояніе отъ него. Когато най послѣ, кучето пропѣдѣло заецѣтъ, вѣче ся за нищо не старалъ, нежели да ся качи на нѣкой високо мѣсто, за да може отъ тамъ свободно да гледа докончаваніето на ловѣтъ. Като испѣдѣлъ заецѣтъ, прочее съ това свършва вѣче урокѣтъ си, защото за по нататѣшнитѣ работи сж старае хѣртѣтъ. Той го гони до кога го улови и удуши, като видѣ това кучето отива при пріятельтъ си, за което ся раздѣлятъ братски.

Освѣнъ тѣзи до сега казани прымѣри, може челоувѣкъ да покаже още много, но читателитѣ за по добрѣ можѣтъ при четеніето да притурятъ и свои нѣкои примѣри та тогава ще бѣдѣтъ успокоени; а колкото за сега ще скрата, защото въ идущитѣ листове още много пѣтя ще ся повтарятъ своиствата и обычаитѣ на животнитѣ.

НАРОДНО ПРОСВѢЩЕНИЕ.

Сказка, казана въ салата на Българското въ Цариградъ Читалище по случай на читалищ. празникъ Петдесетница отъ Ст. С. Бобчева.

Господа,

Събрани сми днесъ да празнуваме Петдесетница, празникъ посветенъ на Цариградското наше «Читалище». Въ срѣдъ туй тържество, предъ слушатели, които са въодушевяватъ отъ ревността за народното подобръване, отъ любовта за науката и отъ страстта за успѣха, азъ намѣрвамъ най-неврементъ, най-драгоцѣненъ случай да ви поговорѣмъ върху онѣзъ висока работа, на която отъ деветъ години на самъ е предало всичката си дѣятелность многозаслужившето Цариградско «Читалище». Искамъ да ви позанимаѣмъ съ нѣколко редове върху народното просвѣщеніе.

Народно просвѣщеніе! Ето дума която държи първо мѣсто между най-първи-тъ и най-голѣми работи, що причиняватъ тупанье на сърдцето. Развиваніето на духа придружено отъ въспитаніето на волята е за всички народи необходимо условие къмъ нравственний и веществененъ напрѣдъкъ. Туй сж го разбрали днесъ всички, и мали и голѣми: императори и министри въ своитѣ рѣчи и годишни отправления къмъ народа призоваватъ го да пригърне науката и просвѣщеніето, ако иска да му подобре, да живѣе честито; писатели и публицисти въ духовити и дълги списания проповѣдватъ за разпространяванъето на народното просвѣщение, и сочатъ на него като на средство чрезъ което челоуѣкъ може да носи достойно туй име; проповѣдници и разни оратори отъ високото на своитѣ катедри публично развиватъ съ прелеститѣ на краснорѣчието грамадната важность на народното просвѣщение и съ най-убѣдителни доказателства показватъ че само то е въ днешнѣо време расковниче-

то, философскій камъкъ съ вѣкове търсенъ отъ многобройни скептици и неданти на минжлото време.

Да! То е цѣла-цѣлниничка истина че народното просвѣщение, че развитието занимава и дѣйствително трѣбва да занимава всички разумни и образовани членове на обществото.

Безъ основно възпитание, безъ наука чловѣкъ не е чловѣкъ: той остава подложенъ подъ игото на своя инстинктъ. Той нѣма онѣзи умствена заможность чрезъ която сж разсжда за разнитѣ работи, които върши. Коего ще рече че невѣжеството — противното на просвѣщението — е наший най-голъмъ неприятель; то, невѣжеството е силний препаватель, който прѣчи и не оставя сбждването на величественнитѣ дѣла, които ще изпълни XIX-й вѣкъ.

Невѣжеството е едно ужасно чудовище. За да го побѣдимъ трѣбва да го изучимъ, трѣбва да са опазнаемъ съ него, да го попригледами внимателно, и тѣй да са боримъ съ него. Преди всичко нека поговоримъ за вредитѣ, които нанасіж на обществото невѣжеството.

* * *

Господа, Не е да не знаете днешнѣото положение на сиромашкитѣ жители въ Азия, именно въ Енгюрската околность. Тамъ днесъ са раскриватъ най-сърдцераздираелнитѣ картини, предъ които всѣко челѣшко сърдце ще трепне отъ ужасъ. Гладътъ, Господа, който жестоко е нападналъ тѣзи мѣста немидостиво прави огромни загуби на цѣлото население и еше по-немиловичиво зема скжпъ и прѣскжпъ данъкъ. А този гладъ, ако вникнемъ внимателно въ самата работа, е косвенно слѣдствие отъ невѣжеството.

Като поменахми за този гладъ, то трѣбва да приложимъ тукъ че милостива рѣка отъ всички чловѣколюбци е прострѣна за тѣзи страдалци, и грозний бичъ ще са види скоро поразенъ. Впрочемъ, не трѣбва да забравямы че той ще остави чувствителни спомени въ мѣстата, на които е билъ нападналъ.

Казахъ че невѣжеството е причина на сиромашията, причина на гладътъ. За да подкрѣпѣмъ положението

си азъ трѣбва да продължиж. — Много пѣти е писано и говорено за безчетъ богатствата и хубоститѣ, съ които природата е надарила нашата прекрасна татковина. Чужденци пѣтешественици, които сж заминавали презъ нашитѣ крайове, бивали сж възхищавани отъ прелестнитѣ джбрави и полени, отъ плодороднитѣ садове и градини, отъ гжститѣ бранища и кории, които покриватъ нашата страна. Тѣ са възгѣвали въ най-поетически нѣсни картиннитѣ долини и импозантни горски върхове, които просичатъ чудно плодородната почва на нашето отечество.

При всичко това, ний не преставаме да виками: « сиромаси сми какво ще правимъ ». При всичко това, нашиятъ търговецъ са оплаква отъ нѣмняето на кярове и алжшъ-вериши; нашиятъ занаятчий кѣлне днешнѣото злочесто време, и нашиятъ орачъ са обръща кѣмъ минжлото което му са представи обиколено въ златни вѣнци, и съ горчива въздишка той го вика за свидѣтель и утѣшителъ на нещастията му. Отъ що е всичко това?

Азъ смѣло си позволявамъ да го кажж че това произлѣзва отъ невѣжеството. Да докажж.

На чужбина земята е населена отъ по-много жители. Тамъ мѣстото е малко наспоредъ населението. Но отъ туй малко мѣсто, тамошнитѣ умѣжтѣ, разбиратели умѣжтѣ, да изваджтѣ голѣма полза. За обработанье на почвата, тѣ иматъ голѣми леснини. Тѣ знаятъ най-неплодородното мѣсто, съ малко разноски, да направѣжтѣ чудно плодородно. Тѣ сж искусни орачи: додѣто нашиятъ дѣдо съ староврѣмското си съчиво губи недѣли за преораванье, за вършенье и за другитѣ си полски трудве, европейецътъ земеделецъ во време десетъ и сто пати по-малко свършва сжщата работа безъ трудъ, съ лесотия. Като просвѣтенъ и развитъ, той има възможността да употребява таквизъ земеделчески съчива, които е изнамѣрила науката и съ които той работи бърже, кубаво и чисто.

Отъ всичко туй става ясно че у насъ десетъ рацѣ въ десетъ дни не можжтѣ изработи работата приготвена отъ една рѣка въ единъ день на чужбина. А поотслабне ли едно мѣсто обработвано съ години, земе ли виче

да не принася едновременната полза нашия земеделецъ си знае неговата: „Господъ си дигнахъ берекетя“ промълвя той и толкозъ. Той си не дава трудъ, та и не може да доземе защо вече тѣзи земя не дава едно-временната жатва, нѣмали нѣкои средства чрезъ които би ѝ са повърнѣла прежната производителна сила.

Не по друго е състоянѣето на нашитѣ занаетчия, които употребява сто пѣти повече трудъ и толкозъ пѣти повече време за да са помине, и все пакъ сиромашъ и пакъ сиромашъ. Горкийтъ, той е за оплакванѣе! Но, неблагоприятно постѣпва той въ всичкитѣ си отношения наспоредъ обществото. Намѣсто да потърси корѣня на злото и да са погрижи за искорѣняванѣето му той са предава на мързель и на униение или пакъ го удара на пианство. А къмъ кѣдѣ води всичко туй, ако не къмъ сиромашията и гладѣа?

Таквазъ е, Господа, и нашата търговия, таквазъ е и нашата промишленность. Изобщо казано икономическото положение на нашето общество са намѣрва въ едно твърдѣ бѣдственно положение.

Какъто е трѣгнало, чужденци додохъ по-между насъ и, като са ползоватъ съ преимущества на просвѣщението си, тѣ ще започнатъ да извличатъ най-големитѣ ползи изъ нашата срѣда. А ний? — Ний ще си останемъ само съ оплакванѣето отъ лоши времена, съ проклинанѣето на зли орисници и съ прозѣванѣе къмъ минжлото. А тѣй ли трѣбва бѣде туй?

Икономический, промишленний и земеделъческий свѣтъ си има своитѣ бури, своитѣ урагани, какъто небето и пространний океанъ! Какво бихте казали за онези моряци, които намѣсто да са заловятъ за работа въ срѣдѣ опасността, разпрѣснатъ са съ смѣшни проклинания слаби противъ облацитѣ, противъ вълнитѣ и буритѣ, нищожни противъ мълнийтъ и свѣткавицитѣ, какво казвате, питамъ ви, за тѣзи моряци, които отъ какъ прокълнатъ силитѣ на природата, отиватъ съ бравда и съ главня въ ръка да строятъ и да подпалятъ корабѣ дѣто са намѣрватъ.

Ахъ! Господа, причината на тѣзи предрасѣдѣци не може да бѣде друго освѣнъ невѣжеството. Трѣбва да

ви кажж още че ако ний са дивимъ и завиждами на хубавото положение въ което виждами Европейцитъ, тѣ всичко дължатъ на народното просвѣщение. Всичко високо говори че просвѣщението и възпитанието на народа сж тѣсно свързани съ промишленното му благоденствие, съ вещественната му честитина, съ нравственното му здравье.

* * *

«Въ просвѣтенитъ и по събуденички селца, въ Франца, казва Карлъ Робертъ, бившъ главенъ писаръ на министерството на народното просвѣщение во Франца, колибкитъ на селенитъ сж обиколени отъ градини, дѣто тѣ всѣкога съ удоволствие могатъ да намѣрижтъ цвѣтъя, зеленчуци и плодове. Да ти е драго като погледнешъ на тѣзи селца: малкитъ дѣца на селенина работникъ си игражтъ изъ моравата, при разцвѣтѣлитъ триандафели, предъ очитъ на добрата домакинка, която кърпе дрѣшкитъ на челядъта, а въ туй време бащата си отпочива подъ сѣнката на нѣкое кичасто дърво. Ти са чудишъ на хубавата градинка раздѣлена на двѣ части, едната за цвѣтъята, другата за зеленчуцитъ, ти намѣрвашъ тукъ благоденствие распрѣснжто, здравье и честитъ поминѣкъ, веселие и благодарностъ въ всички челяди, на които младитъ членове растжтъ и крѣпнжтъ въ таквояъ приятно живѣлище.»

Впрочемъ уви! нашитъ селени са лишаватъ стъ всички тѣзи блакости поради своето невѣжество, на много мѣста има таквизъ, които не рачжтъ свѣтлината, която имъ са поднася, тѣ отхвърлятъ новитъ идеи.— Бацитъ ни преживѣхж както дѣдитъ ни, казватъ тѣ, и ний ще преживѣмъ и ще умремъ както нашитъ бащи. Въ самата работа то е похвално нѣщо да почита нѣкой дѣдовски и бащини си предания; би било безумно да са промѣняватъ всички стари обичаи; но друго нѣщо е ищтината, а друго рутината, сирѣчь невѣжеството. Всѣкога умното е да не бждемъ твърдоглави; да приемами всѣко нововведение щомъ като то е за наша полза.

Между туй, да ви приказвамъ ли съ онѣзи бѣжчетъ примѣри за да ви увѣриж че въ промишленний

свѣтъ просвѣщението играе главна роль и че то е което издига на една по-висока степенъ едно общество отъ друго? Да ви донасямъ ли за примѣръ великитѣ открития на нашето време: лѣтящитѣ желѣзни кола, плавающитѣ съ бързина морски къщя, магическитѣ най-кратки съобщители на най-далечнитѣ разстояния, които не сж друго освѣнь очивѣстни произведения на науката, рожба на народното просвѣщение и възпитание. Да ви излагамъ ли имуществата и безбройнитѣ богатства на индустриалната Англия, завидното честито и прекрасно благоденствие на Съединенитѣ Щати у Америка, най-подирь блѣскавитѣ изгледи съ които ни са представятъ всички образованни народи въ Европа — и които сж доказанни послѣдствия отъ народното просвѣщение? Но времето не ми позволява да направя туй, и азъ са задоволявамъ само съ казанното до тукъ.

Но ако просвѣщението е изворъ на богатства; то не по-малко е изворъ на здравье и на вещественна честитина за обществото.

Въ единъ меммоаръ представенъ на царската медицинска академия, докторъ Мелие е извадилъ на явѣ тѣзи истина. Този меммоаръ доказва математически едно нѣщо, което до негово време са само подосѣщали, именно че смъртността или бройността на тѣзи които мржтъ е толкозь по-малко колкото народното просвѣщение е повече распространено, и слѣдователно, туй сж думи на самий рапортъ: «че народното просвѣщение има таквозъ влияние върху народното здравье както върху промишленността и върху богатството на народитѣ.» Този докторъ бѣлѣжи че во Франца въ тѣзи департаменти дѣто има най-малко просвѣщение, тамо и броятъ на умрѣлитѣ е най-много. Истина е, че вънъ отъ успѣхитѣ на просвѣщението, има много причини, които влияйтъ върху този родъ работи, каквото климатътъ, плодородието на мѣстото, земеделческото и промишленно състояние и прочее. Вирочемъ то са знае че просвѣтеннитѣ хора знайтъ по-добрѣ да си пазйтъ здравьето, иматъ познания отъ игиената, не са оставятъ на дебелишки и всѣкакви развлечения, и во всѣки случай общото състояние на обществото е тогазь по-добро, жи-

вотътъ не е толкозь тежъкъ и са продължава повече дълго време.

Има още една точка, Господа, която е разисквана твърдѣ много. Думата ми е за отношението което съществува между распространението на просвѣщението и намаляването на престѣпниците. — Че туй е истинна, доказватъ го множеството данни, които срѣщамъ въ разни министерски рапорти. « Азъ не си въображавамъ, казва единъ министъръ на общенародното просвѣщение во Франца че нѣколкото букви на азбуката иматъ нѣкаква магическа сила чрезъ която са преобразяватъ тѣзи които ги притежаватъ, но азъ съмъ положително увѣренъ че за повечето людие въ тѣзи букви има една потребна връзка между духа, която са освѣтява и сърдцето, което са очисти. — Когато едно дѣте получи първоначално учение въ училището, то получава и нравствено възпитание, наистина, то са научава да познава своитѣ права и длѣжности; подиръ това, когато изъ училището то постѣпи въ обществото то познава какви сѣ неговитѣ отношения наспротивъ членоветѣ му „.

Като е вече припозната истина че просвѣщението влияе върху намаляването на престѣпленията, въ образованнитѣ държави тъмницитѣ сѣ преобърнати на възпиталища, на учебни кѣщи. Развратници, вагабонти и всѣкакви злодѣйци тамъ полека-лека привикватъ на една строга дисциплина. Въ малко време неусѣтно нѣкакси тѣ са поправѣтъ, покаяватъ са и идва имъ ума въ главата. Много пѣти отъ тамъ излѣзватъ таквизъ отлични хора, съ които образованното общество обича да са гордѣе.

Споредъ мене, тѣзи поправителни кѣщи заслужаватъ всѣка похвала. Но все пакъ тѣ ще бѣдѣтъ безплодни додѣто не са основаватъ върху общораспространенитѣ народни училища, слѣдвани задължително, въ които науката са придружава отъ едно разбрано народно възпитание.

За да примѣримъ, съ компасъ и аршинъ, тѣ да кажемъ, просвѣщението въ единъ народъ, то е мѣчна работа. Компасъ и аршинъ въ такъвъ случай неможе да бѣде друго освѣнь статистиката. Можемъ ли ний да

са похвалимъ съ една поне горѣ-долу редовна статистика по тѣзи частъ? — Но що думамъ? — Та имами ли ний каква-да-било за тази работа статистика?

* * *

Не отказвамъ утѣшителното явѣние което ни представятъ много градища изъ нашето отечество, явѣние на единъ доста значителенъ успѣхъ. Нито отричамъ че стѣпките направени въ пѣтя къмъ просвѣщението сѣ стѣпки доста грамадни сравнително съ малкото време отъ нашето проходване. Но то не ще рече че ний трѣбва да са ласкаемъ само съ хубавитѣ бѣлѣзи и явѣния а да са приструваме слѣпи и ушъ че не видимъ слабитѣ мѣста и страни на работата.

Като е тѣй, Господа, позволете ми да ви кажъ че въ много градища изъ отечеството ни, нашитѣ училища не отговарѣтъ на своето назначение, че въ преподаването блѣпѣтъ всички шарлатани и излишности и че на много мѣста просвѣщението е криво разбрано.

Въ лѣтошното си пѣтуване посѣтихъ едно училище, дѣто азъ намѣрихъ чудни шарлатани и невѣроятни калпавщини. Ученицитѣ бѣхъ задлѣжени да слушатъ уроци отъ Геометрия, Алгебра, Риторика, Логика и незнамъ каква си Педагогика. Всички тѣзи науки написани на расподѣлени часове въ днитѣ на седмицата лѣщихъ върху една голѣма табла окачена на едно видно мѣсто за да бие въ очитѣ на посѣтителя. Всичко отиваше хубаво додѣто учителътъ съ единъ громки гласъ развиваше своитѣ мисли върху силогизми и софизми, върху ономатоней и незнамъ какви епопей, върху измѣрянето на шпигата на единъ кръгъ и други таквизъ една отъ друга все по-дълбоки и по-високи.

— А учите ли земеописание, попитахъ азъ единъ ученикъ, които ми ся видѣше да е отъ най първитѣ въ класса.

— Дали сми испитъ и отъ гражданското и отъ физическото, каза ученикътъ. Сега учимъ исчислително или математическо земеописание.

— А можешъ ли ми каза на колко области са дѣли Европейска Турция, попитахъ азъ този ученикъ.

— Европейска Турция сж дѣли, отговори той, на 16 страни, които сж Гръция, стол. Атина, Италия, ст. Римъ, Португалия, Испания и тѣй нататѣкъ той слѣдваше да ми брои 16-тѣ страни на Европа.

— А знаете ли, мой приятелю, попитахъ азъ, кой е главенъ градъ на Солунската областъ?— Цариградъ, отговори този младъ ученикъ, кой мисляше че знае всичко като изучилъ вичко земеописание.

Въ друго едно училище у други градъ на пѣтя си азъ имахъ съ единъ ученикъ този разговоръ:

— Кой е билъ първий человекъ, за когото приказва Св. Ист. че го направилъ Господъ.

— Аврамъ.

— Колко синове имаше Аврамъ?

— Трима: Симъ Хамъ и отъ какъ поразмисли малко той приложи и Исакъ

— А какво знаешъ за Исака?

— Исакъ уби брата си Авеля, и ученикътъ сѣдиж да ми расправя кѣкъ е станжло туй убйство, въ което размѣсяше пушки и ножове. Азъ неможихъ да са стърпѣхъ отъ неволно едно засмиванье и трѣбваше да са отдаlechъ за малко.

При личны на тѣзи случки ми са случихъ на тѣколко пѣтъе и мѣста. И ако си позволявамъ да ви приказвамъ за тѣхъ то е само и само за да ви покажъче нашитѣ училища сж зели една лоша посока. Въ тѣхъ са преподава непотребното, а са изоставя необходимото. Идете въ оградата на учебнитѣ ни заведения и стѣ двата пола — разгледайте внимателно що са учи и що са научава и вий ще са увѣрите въ думитѣ ми.

Азъ оставямъ на страна множеството заблуждения и предрасъдци, породени отъ невѣжеството, въ които е потопена массата на народа. Тѣхното изброяванье само ще ни отведе много надалече; а какво остава ако поенемъ да ги разгледаме едно по едно.

Прибѣрзамъ да кажъ че народното просвѣщение, разбираемо какъто трѣба, ще искорени всички тѣзи певели и че то е единственното средство, при което можемъ да прибѣгнемъ въ днешното си положение.

« Всеобщото движение на което са чудимъ, неа-

пирвания и непобѣдимъ успѣхъ, на демокрацията, на науката, на равенството и на свободата, расклаща, занимава и най послѣ тласка и завлича днесъ всички класове на обществото. Да, всичкий свѣтъ слѣдва или ще слѣдва отворения пѣтъ защото всичкий свѣтъ разбира или ще разбере че вече по-типърва то е невъзможна работа да са одуши истината, нито да са угаси свѣтлината, и че народното въспитание е не само дѣло добро, ами еще то е дѣло задължително.»

А кой ще направи народното просвѣщение задължително за нашитѣ общини ако не сами ний?

Или ще очаквами пакъ нашата Екзархия да извърши и тѣзи работа? — Екзархията, която има свойтъ многобройни залиси и главоболия, която е претоварена съ толкозъ грижи, неще намѣри можемъ да кажемъ никога свободно време за да обърне надлежаще внимание върху този предметъ. А като е тѣй, азъ не знамъ защо да не си промислимъ сами ний за просвѣщението на нашето отечество! Защо да не е възможно на нашитѣ учители да излѣзжтъ съ сериозни разисквания въ туй широко поле за работа!

Народната масса има потреба отъ просвѣщение, отъ наука и отъ въспитание. Тя е изказала много пѣти тѣзи си потреба и е призовала всѣки работникъ да ѝ дойде на помощъ.

А само туй ли е за работа? — Не, Господа, полето за работа е широко и комахай, можж да кажж безпредѣлно; нашитѣ първоначални училища, нашитѣ повисочки учебни заведения и нашитѣ тѣй наричани полугимназии иматъ потреба отъ устройство и здрава наредда, нашитѣ ученолюбиви и благодѣтелни учреждения, нашитѣ читалища и женски дружини, нашитѣ благодѣтелни братства и ученически дружества са нуждаятъ отъ едно по-ясно и опредѣлено положение, отъ една общъ цѣль и отъ една посока къмъ дѣятелность, която би била въ полза на мѣстото дѣто сж основани и въ полза на общото отечество; нашата сиромашка и отрупаана съ всѣкакви безвкусни и безцѣлни трудове книжинина иска да и са даде потикъ и насърдчванье къмъ по-сериозни и лични творения; нашата индустрия или про-

мишленность вика на работа за своето подиганье, най-послъ нашата търговия и нашето главно занимаване, земеделството очаква да го направимъ съществентъ и дѣйствителнъ изворъ на богатство и изобилие. Кому тежятъ всички тѣзи грижи и работи за народа, ако не на тѣзи които са казватъ че сж отъ народа и за народа? Кой трѣба да помогне на народа въ неговата горчевина и въ неговата отпаднажлость, ако не неговитѣ избрани членове, ако не неговитѣ по-разумни, по-развити и по-отлични членове?

Длъжность Господа, главна дължность е всѣкому въ своя кръгъ да работи за народното просвѣщение, за народното подобряване и за напредването на общото отечество. А като признаваме тѣзи дължность, нека всѣки кой дѣ може и кой какъ може да са потруди за изпълняването и до колкото му иде отръжки! Милото ни отечество ни призовава на работа, който е жестокосърдечний и непризнателний неговъ синъ, който би са отказалъ да му поднесе услугитѣ си. — Не вървамъ да има нѣкой; впрочемъ пакъ, то сж работитѣ, които ще докажатъ.

ОТЪ ПЛУТАРХОВЫТЫ ВЪ ВЪСПОМИНАНІЯ РАСКАЗЫ.

1. Діогенъ и Александръ.

Като ся събрахъ на Прешіяка а) Еленити, и нагласихъ противъ Персыты съ Александра да воевувать, началникъ ся провъзгласи Александръ. А като много и гражданственни мѣжи, и мудролюбцы го посѣтихъ, и му честитихъ, надяваше ся че и Діогенъ сжщото ще стори, като живѣеше тамъ около Коринѣъ. Но защото той като твърдѣ малко го gryжаше за Александра преминуваше спокойно въ Краніонъ б), сжщиятъ (Александръ) отиваше къмъ него. Случися да лежи на слънцето, и малко нещо възсѣднѣ, толкози много хора като приходяхъ, и погледнѣ на Александра. Когато убо

той го поздрави, и като му каза на име, попита го, ако има отъ нещо потребѣ, «Малко ся отмѣсти, каза, отъ слънцето.» Отъ туй, говорися, Александръ тѣй ся расположилъ и ся почудилъ за прѣзрѣніето и величіето на тойзи мѣжъ, щото, когато оныя които бѣхъ около него, като си отивахъ, пресмивахъ му ся и му ся подигравахъ. «Обаче азъ, рече, ако да не бѣхъ Александръ, щяхъ да бѣдѣ Диогенъ.»

2. Намѣреното съкровище.

Семирамисъ а) като си устрои гробъ, подписа: на който царъ потрябать пари, като раствори гроба, колкото ще нека земне. Дарій прочее като го раствори, намѣри не пари но други писма които тѣй казвахъ, «ако да не бѣше ты дошавъ чловѣкъ и ненасытенъ за пары, нещешо да ровишь гробовете на мъртвыты.»

3. Дарове братски съ дѣлата.

Съсъ Ксеркса Даріева сынъ, като имаше распрѣ за царството братъ му Аримени, слизаше отъ Вактріани; проводи му прочее дарове като зарѣча да му кажѣтъ давающити, «Съ тѣсъ тѣ почита сега братъ ти Ксерксъ; ако ли ся провъзгласи царъ, отъ сичкиты при него ты ще бѣдешъ най първыятъ голѣмецъ.» Като ся постави слѣдовательно Ксерксъ за царъ, Арименъ абіе ся поклони, и му положи коронѣтъ, пакъ Ксерксъ даде нему вторыя санъ подиръ своя си.

3. Артаксерксовата правдина.

Ксерксова сынъ Артаксерксъ, който ся прозва Дългорѣкъ, защото имаше едиѣтъ си рѣкъ пѣ дългъ, Сативарзани спалнищика си, който искаше отъ него нещо отъ не праведныты, като огаде че прави туй за трійсетъ тысящи дарійски, повели на съкровищика да донесе трійсетъ тысящи дарійски; и като му ги предаде, «Земни ги, каза, о Сативарзане; защото тѣзи като ти дамъ неще да станѣ по сиромашъ. но онези ако направѣтъ ще да бѣдѣ по несправедливъ.

4. Котювата мѣдрость въ гнѣвъ.

Котю бывши естествено лютъ въ гнѣвъ, и жестѣкъ наказатель на збѣркающиты въ шетаніята, прѣстены сѣдове като донеси нѣкогашъ чужденецъ нѣкой си леснострушими и тънки, но и искусно и пышно изработены съ нѣкой дѣлбація и извѣртыванія, на чужденеца даде дарове, а сѣдоветы

всичкиты строши, «За да ненаказвашъ, рече, споредъ гнѣвъ си по горчиво които ги счупватъ.»

6. Рабска вѣрность на Іоныты.

Ідаѳирсъ царя на Скитцыты, противъ когото мина (Дунава) Дарій, придумваше Іонскиты владѣтели да развалѣхъ Дунавскія мостъ и да си отидѣхъ, а защото не рачихъ, споредъ вѣрността си къмъ Дарія, назоваваше ги роби добри и небѣгающи.

7. Двама твърдѣ различни помежду си царѣ.

Атеа пишаше къмъ Филипа; «Ты началствовашъ надъ Македонцыты, мъжѣе, които сѣ ся научили да воеуватъ; но азъ надъ Скитцыты, които сѣ гладъ и сѣ жедность могатъ да ся сражаѣхъ.» А пакъ Филиповеты посланници, като си чешаше коня, попыта ги: «Дали Филипъ знай това да прави.» Измѣнѣя же превосходниѣ кавалцѣй, като улови робъ, повели му да свири съ кавала, пакъ като му ся чудяхъ другити, той ся закле какъ слуша съ повече наслаждение коня си като цвили.

8. Братското съединение.

Скилуръ, който остави осемдесетъ мъшки рожбы, жогато наближаваше да умира, снопъ копѣя предлагаше секому отъ тѣхъ и го караше да го счупи; а като сичкиты ся умурихъ, по едно копѣе той като ги извади, сичкиты лесно счупи; съ туй ги поучаваше, че ако сѣ соединены, силни ще пребѣдѣхъ, но ще станѣхъ безсилни, ако ся разединѣхъ и ся скарать помежду си.

9. Гелоновото челоуѣколюбіе.

Царъ Гелонъ когато побѣди Кархидонцыты къмъ Імеръ, като правяше миръ съ тѣхъ, принуди ги да впишѣхъ въ съгласителныты, какъ и чадата си ще престанѣхъ да жертвовать богу Крону. Пакъ Сиракусцыты искараваше многожды на саждане както на походъ, заради и земята имъ да бѣде по добра като ся обработва, и тѣй да не ставатъ по лоши като сѣдѣхъ празни. А като искаше пари отъ гражданыты, понеже ся смутихъ, иска ги, рече, за да ги повърне, и имъ ги отдаде подиръ войнѣхъ.

10. Крайното нѣмане до пренебрежение докарва.

Діонисій старія, като събираше пари отъ Сиракусцыты, пакъ ги гледаше да ся бѣхтатъ, и молѣхъ, и думатъ,

че нѣмать, повели и други да събиратъ, и дващъ или трищъ туй направи; а понеже като заповѣда за повече, чу ги да ся смѣѣхъ и да ся подиграватъ като ся расхождахъ изъ тѣрга (назара), повели да престанхъ. «Защото сега нищо нѣмать, каза, като ны пренебрежаватъ.»

11. Сѣди ся произволеніето а не словото.

Старыя Діонисій, като чу че двама момцы много хулителны рѣчи за него и за владеніето му бѣхъ казали въсобать, и двамата повыка на вечеря; като гледаше убо едина да пиянствова и да бращолеви много, а другія рѣдко и съсъ запазване да употребява питіето, оногози пуснахъ, че както обыкновенно ся упилъ и отъ пиянство злословилъ, а тогози послѣднія уби, че былъ злоумысленъ и врагъ произвольно.

12. Смѣшенъ способъ за придобыване пари.

Чузденецъ нѣкой като казваше на Діонисія че иска особно да му убади и да го научи за да предвижда злоумысленницыты ся, повели да му каже; а той като приближи, «Дай ми, рече, талантъ, пакъ ти ся стори че слушахъ знаковетъ на злоумысленницыты;» даде му го, и ся приструвяше че ги чува, и ся чудяше за способа на челоуѣка.

13. Гранчерина на столнинхъ.

Агаеокли бѣше грѣчнерски сынъ; та като стана владелецъ на Сикеліѣхъ, и царь ся провозгласи, имаше обычай прѣстены чаши да гужда при златыты, и на момцыты като си ги показваше да говори, «Че таквизи като правяше прѣдци, а сега тези прави споредъ прилѣжаніето и мужеството.»

14. По предпочтителна е емъртьта отъ живота, когато и отъ най вѣрныты си пріатели трѣба да ся вардимъ.

Діонъ, който испѣди Діонисія отъ властѣхъ, като чу какъ му злоумыслява Каллипъ, на когото пай вече отъ пріателиты си и гостыты вярваше, не претърпѣ да го мѣмре, като каза, «Че е по добръ да умрѣ, а не да живѣѣ; като ся варди не само отъ вразыты но и отъ пріателиты си.

15. Да ся разсѣжда трѣба, за какво секи е достоинъ.

Архелай, като поиска при собать златъ чашъ, нѣкой отъ познайницыты му, но не отъ добрыты, повели на слушителя, Еврипиду да ѣхъ даде; а като ся почуди челоуѣкаты, «Защото ты, рече, да искашь си достоенъ, а тойзи да получава и безъ да ище.»

16. Завосвателятъ Осель.

Филипъ като искаше да преднеме нѣкоѣ твърдѣ крѣпостъ, понеже му обявихъ съгледатели чѣ е твърдѣ силна и непреоборима, попыта ги да ли е толкосъ силна, щото нити осель (чагаре) да може да приближи носящъ злато.

17. Предателятъ изобличающи ся.

Ласеени и Олипей като укорявахъ нѣкои отъ Филоповы хора и негодувахъ защото тѣ ги наричали предатели, каза, че Македонцити были прости и необразовани чловѣцы, и корытото наричали корыто.

18. Добрыятъ съвѣтъ казанъ споредъ прилжжѣ спасява оногози който го е казалъ.

Филипъ, като ся уловихъ много робы, продаваше ги съсъ запършенъ дрехъ сѣдѣщъ неприлично; единъ прочее отъ продаваны възвикна, «Спаси мя Филипе, понеже съмъ башинъ ти прѣтель;» а като го попыта Филипъ, отъ дѣ тѣй, чловѣче, и какъ; Било, рече, ища да дойдѣ та да ти кажъ; като го доведѣ прочее, «Малко, рече, поснеми си дрехѣтъ; защото неприлично тѣ сѣдишь;» и Филипъ, пуснете го, рече, защото незнаяхъ че отистинѣ ми былъ доброжелатель и прѣтель

19. Чаканата Милина.

Филипъ отъ нѣкой си чужденецъ като ся призва на угощаване, въз пѣтя млозинѣ съ него си поведи, и виждаше угостителя си че ся безпокои, защото не бѣхъ доволны приуготовены. Тогази той като провождаше до секиго отъ прѣтели си, заржчаше му да остави мѣсто за Милинѣ; а тѣй като вярвахъ и ѣ чакахъ, не идяхъ много, и на сичкити тѣй стигна гозбата.

20. Който безправедно е сѣдилъ, себе си нека усѣди.

Филипъ като сѣдѣше сѣжбѣ на нѣкой си Махета, не внимаваше твърдѣ на правдинити му, но го усѣди; а защото онзи възвикна че преотнася (апелира) сѣжбѣтъ, разгитѣи ся и, на кого? рече, а Махета отвѣща: «На тебе сѣщѣ царѣ! ако буденъ и съ вниманіе слушашъ.» Тогази той стана; а като дойде по добръ въз себе си, и позна че ся онеправдава Махета, сѣдбата не развали, но стойностѣ на усѣждането самъ той плати.

21. Спящиятъ Царь.

Филипъ като спѣше денемъ, и събранити на въртѣхъ Елени негодувахъ, и го коряхъ, Парменіонъ имъ рече, «не ся чудете, ако спи сега Филипъ; защото когато вие спяхте, той бубуваше.»

22. Царьтъ и пѣвецъ.

Филипъ като искаше да исправя нѣкой си пѣвецъ при собата и да говори за пѣсни, пѣвецъ рече, «Да не ти ся случи таквози зло, о царю! за да знаешъ тѣзи по добръ отъ мене.»

23. Смѣлата баба.

Стара нѣкоя сиромашкыня като ищяше, предъ Филиппа да ся съди, и многожды го безпокояше, рече ѝ, «Че нема време», пакъ старата като му испривика, «И недѣй царува» рече, а той като ся почуди за казаното, не само неѣхъ, но и другиты абіе послуша.

24. Александровото честолюбіе като бѣше младъ.

Александръ когато бѣше още момче, като много подвижи извършваше Филипъ, не ся радваше, но къмъ свѣспытаваниты момчета говоряше «Пакъ за мене баща ми нищо не ще остави.» А понеже момчетата му думахъ, «Тѣзи за тебе придобыва,» «Но каква полза, рече, ако имамъ много, а не направѣхъ нищо?» — Пакъ понеже бѣше лекъ и бързоногъ, и го каняше баща му да ся надтичва въ Олимпійското поприще, «Ако бѣше да имашъ, рече, царѣ съперници.»

25. Великодушіето на Македонциты.

Като щеше Александръ за все да опасностува възсто тмы (тысяща тысящи) противонаредены, приближавахъ му пріятелити, и укорявахъ войскариты че въ шатриты разгласявахъ и ся съгласявахъ, щото нищо отъ обириты да не отнесжтъ въ царското съкровище, но тѣй да го спечелятъ; а той като ся позасмѣ, «Добры нѣща, рече, ми извѣстявате; защото чувамъ размысленія на мѣжи които сж ся приготвили да побѣждавать, а не да бѣгать.» И приходящи мнозина отъ войскариты казвахъ, О царю дерзай и небойся за множеството на вразиты, защото нито исвикването ни неще претърпѣхтъ.

26. Обоженыя Александръ.

Александръ, съ устрѣляване като ся нарани въ кракъ

понеже мнозина ся стичахъ отъ онези които многожды обичайно го назовавахъ богъ, като ся показа веселъ въ лицето, «Туй наистинъ е кръвъ, каза, както виждате, а не Ихоръ, какъвто тече на блаженны богове.»

27. Индіецъ превъсходенъ стрѣлецъ.

Отъ Индійцыты който ся славяше за най добръ да стрѣля, и говоряхъ че презъ пръстенъ преминувалъ стрѣлятъ, като го улови робъ Александръ повели му да си покаже искусството; и защото нерачи, разгнѣвы ся и заповѣда да го убійтъ. Но понеже като ся завеждаше чловѣкатъ казваше на водящыты, че отъ много дни не ся е упражнявалъ, и ся побои да не бы да не сполучи; чувши Александръ почудися, и го отпусна съ дарове, защото предпочете да умре, а не да ся яви недостойнъ за славятъ си.

28. Щедрость и великодушіе Александрово.

Александръ на Ксенократа философа като проводи петдесетъ таланта, понеже не ги пріе, рекши да нѣма потребъ, попыта, «Дали нити пріятель има Ксенократъ?» «Защото на мене, рече, едвამъ Даріевото богатство ми стигнъ за пріятелиты.» Понеже Поръ като ся попыта отъ него подиръ битвѣтъ, «Какъ да тѣ употребѣ?» Царски, рече; и пакъ като го попыта, негли и друго нещо, «Сичкото, рече, въ царски ся намира; като ся почуди и за мудростѣтъ и за мужеството му, придаде му повече мѣсто отъ колкото прѣди имаше.

29. Какъ употребляваше Птоломей пріятелиты си.

Лагова сынъ Птоломей, повечето при пріятелиты си вечеряше и спѣше; ако ли нѣкога гощаваше, тѣхныты нѣща употребляваше, като проваждаше да зема стаканы и постелки, и столове; а той нѣмаше повече отъ нужныты, но да убогатыа други, казваше, е по царско отъ колкото да е богатъ.

30. Достойныты трѣба да почитамы.

Антигонъ като видѣ нѣкои отъ войницыты въ броныты си и шлемоветы да ся упражнявасъ съ калба, зарадва ся, и проводи да повика началницыты нѣ, искащъ да ги похваля; но като чу, че тѣй піѣтъ, тѣхныты началстча на войницыты даде.

31. Пазяне на тайнъ.

Антигонъ като видѣ насънъ Миеридата да трѣга змѣтъ

нивъж, помисли си да го убій, и на сына си Димитра като убади заклѣ го да мълчи; Димитаръ убо като зе съ него си Мыѣридата и като ся расхождаше ведно край морето написа възъ задното желѣзо на копѣето: «Бѣгай Мыѣридите!» И той като разумъ побѣгнѣ на Понта, и тамъ премина царствующъ.

32. Образописъ Протогеновъ на почетъ бывши при Димитра.

Димитъръ като осаждаше Родійцыты зе въ нѣкое предмѣстіе образописъ на живописеца Протогена дѣто рисуваше Іалиса; получивъ же посланницы отъ Родійцыты молящи ся да не развали живописа, рече, «Повече може да развали башеныты си образи отъ колкото него живописъ.»

33. Исправянето на слово порастава дарбѣтъ понѣкога.

Възставши Аѣинянити, като покори Димитъръ градъ, който вече злѣ ся намираше отъ нѣманье хранѣ, абіе той като свикнѣ сборъ, даде имъ даромъ жито; пакъ като говоряшъ за тѣхъ сбѣрка въ нѣкое изреченіе; и понеже единъ отъ сѣдящиты извикна какъ треба да ся каже рѣчѣта. «Прочее, рече, и за туй управяне други петъ тысящи шиника ви прибавямъ.

34. Отцелюбецать Антигонъ.

Антигонъ вторый като ся улови баща му Димитъръ и проводи нѣкой отъ пріятелиты, зарѣчащъ да не внимава, ако нѣщо пише, принужденъ отъ Селевка, нити да оставя градоветы, той писа къмъ Селевкѣ, оставяющъ нему сичкѣтъ власть; и предавающъ себеси робъ за да ся отпусне баща му Димитъръ.

35. Заради малко наслажденіе нѣкой да ся пороби.

Лишимахъ въ Траки когато ся побѣди отъ Дромахета, а отъ жедность предаде себе си и войскѣтъ; като пи ставши робъ, «О богове, рече, за колко малко наслажденіе направихъ себе си робъ отъ царь!»

36. Смиреномудріе и въздържаніе Антиохова.

Антиохъ третіятъ писа на градоветы, «Ако пише нещо непозаконно заповѣдающъ да стане, да не внимавать като че не е знаилъ. Пакъ Артемиджъ священникѣтъ като видѣ и му ся стори твърдѣ хубава, абіе излезе изъ Ефесъ, боящи ся да не бы противъ щеніето си да ся принуди да стори нещо отъ неправедныты.

37. Братолюбieto.

Антиохъ нареченъ соколъ воеуваше за царството противъ брата си Селевка; а понеже Селевкъ като ся побѣди отъ Галатыты, никадѣ не бѣше явентъ, но сякахъ го че е съсѣченъ, като съблече багрянѣтъ Селевкъ, чернѣ дрехъ си облече. Но подиръ малко като ся научи да е братъ му живъ, за благовѣстie жертвова на боговете, и подвластныты си градове направи да ся увѣчиѣтъ.

38. Безвременната свадба.

Евменъ като ся злоумысли отъ Персея, посякахъ да е умрѣлъ; и понеже мѣлата ся донесе въ Пергамъ, братъ му Атталъ като си тури коронѣта му, и за жена му ся ужене, царуваше; но като ся научи че братъ му иде живъ, посрѣщна го, както обыкновенно съ тѣлохранители държащъ копийце; а пакъ Евменъ, като го поздрави благосклонно, и му каза на ухото, «Не бързай да ся женишь, преди да мѣ видишь умрѣлъ,» нищо друго при сичкiя си животъ съмнително нито каза нито направи, нѣ и като умираше нѣму остави и женѣтъ и царството. Заради тѣзи той никое чадо отъ своиты невѣспыта за царъ, ако и да имаше много, но на Евменова сынъ, който стана възрастенъ додето той бѣше живъ, предаде царството.

39. Побѣденъ побѣдитель.

Пиру двашь като надви Римляныты, но млозинѣ отъ пріятелиты и отъ начиницыты си изгуби, «Ако още въ еднѣ битвѣ, рече, побѣдимъ Римляныты, изгубихмы ся.»

40. Дързностны слова въ пiянство.

Пиру като чу, че двама момцы много хулбы като пiали казали, повели да ся доведѣтъ презъ денѣ при него сичкити; а като ся доведохъ, първыя попыта, ако тѣзи сѣ рекле за него; и момѣкатъ, «Тѣзи, каза, о царю! и повече отъ тѣхъ щехмы да кажимъ, ако имажмы повече вино.»

41. Кога чуватъ царьето истинѣтъ.

Антиохъ въ нѣкой ловъ и гоняне като ся изгуби отъ пріятелиты и слугиты си, въ колыба на сиромасы чловѣкъ непознатъ плезе; и при вечерѣтъ като докара словото заради царя, чу че инѣкъ былъ добъръ, но на лоши пріятелы его оставя най многото работы не ги съгледва, и многожды пренебрежава пужныты дѣла защото е твърдѣ доволубецъ; тѣ

газъ убо примѣла; но тъкмо на разсѣване като додѣхъ копъеносцѣты при колыбѣтѣ, и стана явенъ, като му принасяхъ багренѣтѣ и вѣнеца.» Но отъ който денъ, рече, вы възпріехъ, първо снощи чухъ истинны слова за себе си.»

42. Благочестивыя способъ овладава градъ.

Евреити, когаго Антиохъ осаждаше Иерусалима, за най големія си празникъ като поискахъ седемъ дена премирие, не само туй даде, но и быкове златорогаты като приготи, и отъ кадила и благоуханія множество, до въртыты торжественно ги испроводи; и като предаде на священницыты имъ жертвѣтѣ, той ся възвърнѣ на стана; а Евреити почудивши ся, абіе подиръ празника ся предадохъ.

43. Стихотворецъ (поетъ) и Юнакъ ся различава.

Θемистокли като го попыта нѣкой, кое отъ двѣты, Ахилевъ ли бы искалъ да бѣде или Омиръ, «Ты же самъ, рече, кое отъ двѣты бы поискалъ, побѣждающіятъ ли на Олимпійскиты подвизы да бѣдешъ, или прогласявающіятъ побѣдителиты.»

44. Какъ си употребяваше свободныты часове Θемистокли като бѣше младъ.

Θемистокли като былъ още момче, казва ся съгласно че е былъ пѣленъ съсъ стремленіе, и по природѣтѣ си уменъ, а въ наклонностьтѣ веледѣлъ и гражданственъ; защото като останяше спокоенъ отъ упражненіята си и уроцыты, не играеше, нито мързелуваше, каквото другиты момчета, но намираше ся слова някои да преговаря, и да съчинява отъ себе си; бяхъ же словата укоряване или спомагане на нѣкое отъ дѣцата; заради туй думаше обыкновенно учителя; «Не ще бѣдешъ ты момче малко нещо, но непременно голѣмо добро или зло.»

45. Θемистокліево честолюбіе.

Θемистокли, казватъ, толкози былъ стремителенъ къмъ славъ, и любитель на голѣмы дѣла отъ честолюбіе, щото когаго бѣше младъ още като стана Мараѳонската битва противъ Перситы, и Милтіадовото военачалство ся прослави, умысленъ ся виждалъ повечето у дома си, и презъ ношиты да будува; и думалъ на онези които го пытали и ся удивляли за промѣненіето на живота му, че не го оставала да снѣ Милтіадовата побѣда.

КНИЖОВНИ ВЪСТИ.

* * * КНИГОВИЩЕ за прочитане, списува Дръ И. А. Богоровъ, Книжка Първа, Прага 1874 стр. 32.

Тъзи дни видѣхми Книговището на Г. Богорова, за което бѣше извѣстилъ отколѣ презъ Българскитѣ вѣстници въ Столицата. Отъ първата статия на книговище и отъ втората чловѣкъ може да си направи едно заключение за причината която е подбола Г-на Доктора да са заемва за изданието на «Книговище» и за цѣльта, която има този редъ книжки, периодически издавани. Наистина, идеята на Г-на Доктора е отъ доста-хубавитѣ и тъй да кажемъ отъ достойнитѣ за похвала. Цѣльта която си предпоставя «Книговище» е цѣль добра, дору и света. И кажете ми наистина кой е този който не припознава за хубава, за добра и за похвална работа: очистянѣто на нашия езикъ отъ овѣзи безмѣстни и неразбирани за всѣкого думи, които сѣ са увели и са увеждатъ всѣкидневно въ нашия книжовенъ езикъ! Кой е този който не иска щото езикътъ ни да бѣде основанъ върху свойствата, върху говора и гения на нарѣчията които говори българскии нашъ народъ въ различнитѣ си краища? Еще единъ пѣтъ казвами ний, мисълта на Докторъ Богорова и на всѣчки които искатъ очистянѣто на нашия езикъ е мисль добра и похвална.

Впрочемъ ний не можемъ да не исповѣдаме правичкото си че Г. Богоровъ не е сполучилъ правий пѣтъ който води къмъ постиганѣто на положенната цѣль. Защо да му скриемъ че въ изискателността на пуризма си той е отишелъ до крайностъ, сирѣчь че работата му е май прекаленичка. Като втрѣнелъ очи въ една точка, той не можилъ да съгледа много други които бихъ направилъ погледа му върху работата не толкозь занатиченъ. Като си гудилъ за основа че книжевенъи ни езикъ трѣба да бѣде не отдалеченъ отъ свойствата на говоримий българскии езикъ, Докторътъ забравилъ види са че друго нѣщо е писмовний езикъ на единъ народъ а друго говоримий или обикновенный. Рекълъ веднѣжъ той, да пишемъ какъто говорѣтъ селянитѣ и свършилъ. Е добръ, Г-не Докторе. Вий пицете, катъто увѣрвате, споредъ говора на селянитѣ. Но ще повѣрваели

че туй което е написано отъ васъ съ вашитѣ саморасти, похвалности, самотици, самопливи, клади, лѣхнѣли пѣтници, помисли, истѣмьяваня, застани, бѣгавици и пр. най-подиръ съ всичкия вашъ чистѣиши бѣлгарски езикъ не ви разбира ни селача отъ Мизия, ни селенина отъ Тракия, нито пъкъ бугарина изъ Македония. Всички отъ Васъ сковани думи сѣ за него толкозь познати колкото му сѣ познати еманипациитѣ и перспективитѣ съ които шарѣтъ нѣкои си своитѣ многоучени преводи.

Нѣщо повече. Вашия езикъ такъвъ какъвто го намѣрвами въ Книговище е непонятенъ и за единъ книжовникъ бѣлгаринъ. Тѣй, ний които сми имали злочестината отъ години време да учимъ този бѣлгарскій езикъ трѣбаше да са спирами на Вашитѣ периоди, да ги повтарями по-нѣколко пѣти да ги преведимъ на книжовний бѣлгарски езикъ, та тѣй дано извадимъ нѣщо смисълъ. За примѣръ ний ви посочвами слѣдующитѣ, които иматъ потреба отъ коментари (тълкувания): — «Земята, притоварена отъ тежнината, издигнѣта отъ смѣтѣта на искараванеата ѝ, прѣдставя, намѣстѣ една разцѣвтана зеленина, единъ просторъ загрупанъ и напрѣченъ съ вети клади обрастли съ чуждограбни растлещи, мѣхъ и кучешки гѣби, нечисти испири на гнилостьта».

— «Тия врѣмена когато човѣкъ си загубва имотѣтъ тѣ, варварски вѣкове прѣзъ които всичко са изгубва, сякогажъ сѣ приготвени отъ ваюването и дохождатъ съ скѣпия и съ намаляване людѣ».

— «Далечъ отъ мене, Господари (да не помисли читателя че Г. Богоровъ са обръща тукъ къмъ нѣкои царѣ и императори; не, той иска да каже господа или господиновци) ищенето и хулата да набѣдявамъ вовеомеоновци че сѣ докрай непознавали сѣщането на личностѣта».

Да пишемъ какъто говорѣтъ селенитѣ казва Г. Богоровъ, защото у тѣхъ е Бѣлгарскій езикъ. Но тогазъ намъ са чини ще влѣземъ въ една вавилония, ще имамъ многобройни бѣлгарски чистѣиши езици и ще станемъ смѣхъ на свѣта.

Споредъ селенина въ търновско ний ще пишемъ: *олокѣ изадохъ сѣта пѣла* (воловетѣ изѣдохъ всичката плява), комшию ни праскочилъ на чаршия да купи зарзавакъ (наший съсѣдъ отишѣлъ на тържището да купи зеленчукъ); споредъ селенина въ други мѣста: жд' идѣ у Чинкини, ждѣ го направѣхъ, тозъ мунче е добро, споредъ македонскій бугаринъ ний ще пишемъ:

си я сторихми джанџмз армасачката на нашата чупа (направихми годежа на нашата мома), ке си кренишз плячкитъ за вилаетъ (ще си ходишъ ли на татковина), си ойде на дровъз (отиде на вънь).

Кажете ни подиръ туй Г. Богоровъ кждѣ ще отидемъ ний съ наший езикъ?

Не! ний никога не можемъ да са съгласимъ че днесъ за днесъ е възможно да ограничимъ състава и формата на едвамъ появивенъ българскій езикъ. Лексическото и синтаксическо негово богатство не е още раскопано; негова гений и неговитѣ свойщини не сж са проевили още во всичкитѣ си разнообразия. Да го ограничимъ сега, ще каже да осакатимъ сами езика си да спремъ вървежа му къмъ природното развитие.

Въсползувани отъ случая ний преди да свършимъ ще попитами Г. Богорова. — Не е ли той сщия който у *Етнографическата Виставка* въ Москва на 1868 год. е геворилъ противного на туй, което говори и пиши днесъ? Не е ли той сщия, който е писалъ предисловието на френско-българскій си рѣчникъ, придисловие, което ако покритикувами богоровски ще искарами че е циганска вулия на всѣкакви езици?

* * * МЛАДА МАЙКА отъ Ф. Кодима. Пръвель I. Груевъ. Седма Книжка отъ Книжница за народа, Издава Книжарница на Хр. Г. Дановъ и С-ие стр. 122 на 8-на. Цѣна гр. 6.

Книжница за народа са снабдява съ седмата си книжка, *Млада майка*. Тѣзи книжка има за предметъ да поучи една млада майка по кой начинъ трѣба да са държи отъ времето на трудността си до раждане, и отъ какъ са едобие съ дѣте какъ да го отгледва и какъ да са грижи за да го опази здраво и неповредено. На край книгата има една статийка върху първото душевно възпитание на дѣтето. Предметътъ на книгата е достатъченъ да я препоръчи: колкото за изложението то е доста сполучено; въ превода си преводачътъ са е трудилъ, тѣй са поне види, да бжде ясенъ и леснообразуменъ.
